प्रवेश सं० १६२८०

विषयः पुराणेतिहासम्

क्रम सं० ——

नाम प्रयागमाहात्म्यम्

ग्रन्थकार ——

पत्र सं० १ - १३

श्लोक सं० ——

अक्षर सं० (पंक्तौ) ३२

पंक्ति सं० (पृष्ठे) १२

आकार: ९" × ४.८"

14459

लिपि: दे. ना.

आधार: कागज

वि० विवरणम् सम्पूर्णम्

सं. १८२५

नं. १८९४

पी० एस० यू० पी०—७७ एस० सी० ई०—१६५१—५० ०००

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

प्रयागमाहात्म

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

॥श्रीगणेशाय नमः॥ ॥श्रीसरस्वत्यै नमः॥ श्रीगुरुभ्यो नमः॥ श्री॥
नंदिकेश्वर उवाच॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि प्रयागस्योपवर्णनं मार्कंडेयेन कथितं
यः पुरा पांडुसूनवे॥१॥ भारते तु युद्धवृत्ते प्राप्तराज्ये पृथासुते एतस्मिन्नंतरे
राजा कुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः॥२॥ भ्रातृशोकेन संतप्तश्चिंतयन्स पुनः पुनः॥ आ
सीद्दुर्योधनो राजा एकादशचमूपतिः अस्मान्संप्राप्य बहुशः सर्वे ते निधनं
गताः वासुदेवं समाश्रित्य पंच शेषास्तु पांडवाः॥४॥ हत्वा भीष्मं च द्रोणं
च कर्णं चैव महाबलं दुर्योधनं च राजानं पुत्रभ्रातृसमन्वितं॥५॥ राजानो
निहताः सर्वे ये चान्ये शूरमानिनः किं नो राज्येन कर्तव्यं भोगैर्वा जीवि
तेन वा॥६॥ धिक्कष्टमिति संचिंत्य राजा विक्लवतां गतः॥ निश्चेष्टश्च निरुत्सा
हः किंचित्तिष्ठत्यधोमुखः॥७॥ लब्धसंज्ञो यदा राजा चिंतयानः पुनः पुनः॥ क
तरो विधियोगो वा नियमस्तीर्थमेव वा॥८॥ येनाहं शीघ्रमामुच्ये महापातक १
किल्बिषात्॥ यत्र स्नातो नरो याति विष्णुलोकमनुत्तमं॥९॥ कथं पृच्छामि वै कृ

ष्णं येनेदं कारितो महत्॥ धृतराष्ट्रं कथं पृच्छे यस्य पुत्रशतं हतं॥१०॥ एवं वैक्ल
व्यमापन्नो धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः॥ अरुदन्पांडवाः सर्वे भ्रातृशोकपरिप्लुताः॥
११॥ ये च तत्र महात्मानः समेताः पांडवाश्रिताः कुंती च द्रौपदी चैव ये च त
त्र समागताः॥१२॥ भूमौ निपतिताः सर्वे क्रंदमानाः समंततः॥ वाराणस्यां तु
मार्कंडेयस्तेन ज्ञातो युधिष्ठिरः॥१३॥ यथा वैक्लव्यमापन्नो रोदमानः सुदुःखि
तः॥ अचिरेणैव कालेन मार्कंडेयो महातपाः॥१४॥ हस्तिनापुरसंप्राप्य राज
द्वारे समागतः॥ द्वारपालोपि तं दृष्ट्वा राज्ञे कथितवान्द्रुत॥१५॥ त्वां द्रष्टुकामो
मार्कंडो द्वारे तिष्ठत्यसौ मुनिः॥ त्वरितो धर्मपुत्रस्तु द्वारमागात्ततः परं॥१६॥
युधिष्ठिर उवाच॥ स्वागतं ते महाभाग स्वागतं ते महामुने॥ अद्य मे सफलं ज
न्म अद्य मे सफलं कुलं॥१७॥ अद्य मे पितरस्तुष्टास्त्वय्यायाते महामुने॥ अद्या
हं पूतदेहोस्मि यत्त्वया सह दर्शने॥१८॥ नंदिकेश्वर उ०॥ सिंहासने समुपस्था
प्य पादशौचार्चनादिभिः॥१९॥ युधिष्ठिरो महात्मा वै पूजयामास तं मुनिं
ततोवाच महाभागो मार्कंडेयो महामनाः॥२०॥ मार्कंडेय उ० [illegible] सम्यक्तया म

राजपूजितोसौ त्वया विप्रो आख्याहि त्वरितं राजन् किमर्थं रुदितं त्वया २१
केन वा पीडितो ऽसि त्वं ततः का वा धातो किमप्रियं युधिष्ठिर २२ अस्माकं चैव यः ६
त्तं राज्यस्यार्थमत्ता मुने २३ तत्सर्वं च विदित्वा तु चिंतामहमुपागतः मार्कं
डेय उवाच शृणु राजन्महाबाहो क्षत्रधर्मव्यवस्थितिं नैवं दृष्टं रणे पापं यु
ध्यमानस्य धीमतः किं पुनः राज्यधर्मेण क्षत्रियस्य विशेषतः २४ असद्
वं हृदये कृत्वा तस्मात्पापं न चिंतयेत् ततो दिव्यश्वर २८ ततो युधिष्ठिरो राजा
प्रणम्य शिरसा मुनिं २५ मार्कंडेयं महात्मानं इदमाह वचोर्थवित् युधिष्ठिर उ
वाच पृच्छामि त्वां महाप्राज्ञ त्रिषु लोकेषु दर्शनं केन पापं महासत्त्व येन मुच्या २६
मकिल्बिषात् मार्कंडेय उवाच शृणु राजन्महाभाग यन्मां पृच्छसि भारत २७
तमुपायं प्रवक्ष्यामि मुच्यते येन किल्बिषात् एकं सांख्यं प्रयागे च तीर्थं
चैव युधिष्ठिर २८ किं पुनर्भ्रमणं पुण्यं कीर्तितं हि पुरा विभो प्रयागगम
नं श्रेष्ठं नराणां पुण्यकर्मणां २९ सर्वपापविनाशाय सर्वस्वर्गफलाय च २
च [illegible]

[illegible] भगवन् श्रोतुमिच्छामि पुराकल्पे यथा स्थितं ब्रह्मणा देवमुख्ये
न यथावत्कथितं मुने १ कथं प्रयागगमनं नराणां तत्र कीदृशं मृतानां का
गतिस्तत्र स्नातानां तत्र किं फलं २ कस्मिन्मासे तु तत्रैव स्नानं कार्यं मुमुक्षु
भिः तीर्थानि संति तत्रैव कथं भक्तानि वै मुने ४ विधिना केन गंतव्यं स्नानं का
र्यं कथं बुधैः क्षेत्रस्य परिमाणं च क्षेत्रमार्गं तथैव च ५ दानस्य यत्फलं ब्रूहि
न ब्रूहि मे सकलं मुने मार्कंडेय उवाच कथयिष्यामि ते वत्स यद्दृष्टं तत्र तत्फलं
पुरा हि ऋषिविप्राणां कथ्यमानं मया श्रुतं आप्रयागात्प्रतिष्ठानात्
पुराद्वासुकिह्रदात् ६ कंबलाश्वतरौ नागौ नागश्च बहुमूलकः एतत्प्रजा
पतेः क्षेत्रं त्रिषु लोकेषु विश्रुतं ७ अत्र स्नात्वा दिवं यांति ये मृतास्तेपुनर्भवाः ८ अत्र ब्रह्मादयो देवा रक्षां
कुर्वंति संगताः अन्ये च बहवस्तीर्थाः सर्वपापहराः शुभाः ९ न शक्याः क
थितुं राजन्बहुवर्षशतैरपि संक्षेपेण प्रवक्ष्यामि प्रयागस्य तु कीर्तनं १०
षष्टिर्धनुःसहस्राणि सदा रक्षंति जाह्नवीं यमुनां रक्षति सदा सविता
सप्तवाहनः ११ प्रयागे तु विशेषेण स्वयं रक्षति वासवः मंडलं रक्षति

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

रिर्दैवतैः सह संगतः ११ ततो वटं रक्षति शिवः शूलपाणिर्महेश्वरः । स्थानं रक्षंति
वै देवाः सर्वपापहरं शुभं । १३ अधर्मेण वृतो लोको नैव गच्छति तत्पदं । स्वल्पमल्प
तरं पापं यदा तस्य नराधिप । १४ प्रयागं स्मरमाणस्य सर्वमायाति संक्षयं । दर्शना
त्तस्य तीर्थस्य नामसंकीर्तनादपि । १५ मृत्तिकालंभनाद्वापि नरः पापात्प्रमुच्यते ॥
पंच कुंडानि राजेंद्र येषां मध्ये तु जाह्नवी । १६ प्रयागस्य प्रवेशात्तु पापं नश्यति तत्क्ष
णात् । योजनानां सहस्रेषु गंगायाः स्मरते नरः । १७ अपि दुष्कृतकर्मा च लभते प
रमां गतिं । कीर्त्तनान्मुच्यते पापाद्दृष्ट्वा भद्राणि पश्यति । १८ अवगाह्य च पीत्वा च
पुनात्यासप्तमं कुलं । सत्यवादी जितक्रोधो अहिंसायां व्यवस्थितः । १९ धर्मा
नुसारी तत्त्वज्ञो देवब्राह्मणपूजकः । गवां शुश्रूषणे रतः सदा शुश्रूषको गुरोः ।
मनसा चिंतितान् कामान् स्नातः प्राप्नोति पुष्कलान् । ततो गत्वा प्रयागं तु सर्व
देवाभिरक्षितं । २१ ब्रह्मचारी वसेन्मासं पितॄन् देवांश्च तर्पयेत् । ईप्सितान् ल
भते कामान् यत्र यत्राभिजायते । २२ तपनस्य सुता देवी त्रिषु लोकेषु विश्रु
ता । समागता महाभागा यमुना यत्र निम्नगा । २३ यत्र संनिहितः साक्षा ३

द्देवो महेश्वरः । दुष्प्राप्यं मानुषैः पुण्यं प्रयागं तु युधिष्ठिर । २४ देवदानवगंध
र्वाः ऋषयः सिद्धचारणाः । तत्र स्नात्वा तु राजेंद्र स्वर्गलोके वसंति ते । २५ ॥
[illegible]
प्रयागस्य माहात्म्यं पुनरेव तु शृणु । यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः । १ ॥
आर्त्तानां हि दरिद्राणां निश्चितव्यवसायिनां । स्थानमुक्तं प्रयागे तु नाख्येयं तु
कदाचन । २ व्याधितो यदि वा दीनः क्रुद्धो वापि भवेन्नरः । गंगायमुनयोर्मध्ये य
स्तु प्राणान् परित्यजेत् । ३ दीप्तकांचनवर्णाभैर्विमानैः सूर्यवर्चसैः । गंधर्वाप्स
रसां मध्ये स्वर्गे महीयते । ४ ईप्सितान् लभते कामान् वदंति मुनिपुंगवाः ॥
सर्वरत्नमयैर्दिव्यैर्नानाध्वजसमाकुलैः । ५ वरांगनासमाकीर्णैर्मोदते शुभ
लक्षणैः । गीतवादित्रनिर्घोषैः प्रसुप्तः प्रतिबोध्यते । ६ यावन्न स्मरते जन्म ताव
त्स्वर्गे महीयते । ततः स्वर्गात् परिभ्रष्टः क्षीणकर्मा दिवश्च्युतः । ७ हिरण्यरत्न
संपूर्णे समृद्धे जायते कुले । तदेव स्मरते तीर्थं स्मरणात्तत्र गच्छति । ८ देशस्थो
यदि वारण्ये विदेशे यदि वा गृहे । प्रयागं स्मरमाणोपि यस्तु प्राणान् परित्यजेत् । ९ ।

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

ब्रह्मलोकमवाप्नोति वदंति ऋषिपुंगवाः॥ सर्वकामफला वृक्षा मही यत्र हिरण्म-
यी १०॥ ऋषयो मुनयः सिद्धास्तत्र लोकं स गच्छति॥ स्त्रीसहस्राकुले रम्ये मंदाकि-
न्यास्तटे शुभे॥ ११॥ मोदते ऋषिभिः सार्द्धं सुकृतेनेह कर्मणा॥ सिद्धचारणगंध-
र्वैः पूज्यते दिवि दैवतैः॥ १२॥ ततः स्वर्गात्परिभ्रष्टो जंबूद्वीपपतिर्भवेत्॥ ततः शुभा-
नि कर्माणि चिंतयन्स पुनः पुनः॥ १३॥ गुणवान्वित्तसंपन्नो भवतीह न संशयः॥
कर्मणा मनसा वाचा सत्यधर्मप्रतिष्ठितः॥ १४॥ गंगायमुनयोर्मध्ये यो ग्रामं प्रति-
पद्यते॥ सुवर्णमणिमुक्ता वा यद्वान्यं प्रतिगृह्णते॥ १५॥ स्वकार्ये पितृकार्ये वा देव-
ताभ्यर्चनेपि वा॥ निष्फलं तस्य तत्तीर्थं यावत्तत्फलमश्नुते॥ १६॥ एवं तीर्थे न गृ-
ह्णीयात्पुण्येष्वायतनेषु च॥ निमित्तेषु च सर्वेषु अप्रमत्तो भवेद्द्विजः॥ १७॥ कपिलां
पाटलां वर्णां यस्तु धेनुं प्रयच्छति॥ सुवर्णशृंगीं रौप्यखुरीं कांस्यदोहां पयस्वि-
नीं॥ १८॥ गंगायमुनयोर्मध्ये यस्तु गां वै प्रयच्छति॥ सुवर्णमणिमुक्ताश्च गजम-
श्वादिकान्पुनः॥ १९॥ ब्राह्मणेभ्यः प्रदद्याद्यो तस्य पुण्यमनंतकं॥ प्रयागे श्रोत्रियं शां-
तं ग्राहयित्वा यथाविधि॥ २०॥ कुलवरधरं शांतं धर्मज्ञं वेदपारगं॥ सा गोस्त- ४

[illegible] स्मै प्रदातव्या गंगायमुनसंगमे॥ २१॥
वासांसि च महार्हाणि रत्नानि विविधानि च॥ यावद्रोमाणि तस्या गोः
संति गात्रेषु सत्तम॥ २२॥ तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते॥ यत्रा-
सौ लभते जन्म सा गौस्तत्राभिजायते॥ २३॥ न च पश्यति तं घोरं नर-
कं तेन कर्मणा॥ उत्तरान्स कुरून्प्राप्य मोदते कालमक्षयं॥ २४॥ शतं सु-
हस्रेभ्यो दद्यादेकां च पयस्विनीं॥ पुत्रान्दारान्भृत्यांश्च गौ-
रेका प्रतितारयेत्॥ २५॥ तस्मात्सर्वप्रदानेषु गोदानं तु विशिष्यते॥
दुर्गमे नरके घोरे महापातकसंभवे॥ २६॥ गौरेव रक्षां कुरुते त-
स्माद्देया द्विजातये॥ इति प्रयागमाहात्म्ये [illegible]तीयोध्यायः॥ युधिष्ठि-
[illegible]॥ यथावत्प्रयागस्य माहात्म्यं कथितं त्वया॥ तथा तत्पापप्र-
मुच्येहं सर्वपापैर्न संशयः॥ १॥ भगवन्केन विधिना कर्तव्यो धर्मसं-
चयः॥ प्रयागे यो विधिप्रोक्तः [illegible] तन्मे ब्रूहि महामुने॥ मार्कंडेय उ०
कथयिष्यामि ते वत्स तीर्थयात्रायथाक्रमं॥ आर्षेणैव विधानेन य-

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

पादस्यं यदाप्नुते ३ प्रयागतीर्थयात्रार्थी यः प्रयाति नरः क्वचित् बलीवर्दः
समारूढः ४ शृणु तस्यापि यत्फलं ४ नरके वसते घोरे गवां क्रोधो हि दारुणः॥
सलिलं च न गृह्णंति पितरस्तस्य देहिनः ५ यस्तु पुत्रांस्तथा बालान् वा धावान् स्ना
पयेत्तदा यथात्मानं तदा सर्वदानं विप्रेषु दापयेत् ६ ऐश्वर्ये लोभमोहाद्वा गच्छे
द्यानेन यो नरः विफलं तस्य तीर्थं तु तस्माद्यानं तु वर्जयेत् ७ गंगायमुनयोर्मध्ये
यस्तु कन्यां प्रयच्छति आर्षेण तु विवाहेन यथाविभवसंभवः ८ न स पश्यति तं
घोरं नरकं येन कर्मणा उत्तरान्स कुरून्गत्वा मोदते कालमक्षये ९ पुत्रान्दारां
श्च लभते धार्मिकान् रूपसंयुतान् तत्र दानं प्रदातव्यं तथा विभवसंभवं
तेन तीर्थफले चैव वर्धते नात्र संशयः स्वर्गे तिष्ठति राजेंद्र यावदाहूतसंप्लु
वं ११ वटमूलं समासाद्य यस्तु प्राणान्परित्यजेत् सर्वाल्लोकानतिक्र
म्य रुद्रलोकं स गच्छति १२ यत्र ते द्वादशादित्यास्तपंते रुद्रमाश्रिता नि
र्दहंति जगत्सर्वं वटमूलं न दह्यते १३ नष्टचंद्रार्कपवनं यदा चैकार्ण
वं जगत् स्वपते तत्र वै विष्णुर्यजमानः पुनः पुनः १४ देवदानवगंध ॥५॥

र्वाः ऋषयः सिद्धचारणाः सदा सेवंति तत्तीर्थं गंगायमुनसंगमं १५ ततो
गच्छेत राजेंद्र प्रयागं संस्तुतं च यत् तत्र ब्रह्मादयो देवा दिशश्च सदिगीश्वराः
१६ लोकपालाश्च साध्याश्च पितरो लोकसंगताः सनत्कुमारप्रमुखास्तथै
व परमर्षयः १७ अंगिराप्रमुखाश्चैव तथा ब्रह्मर्षयोऽपरे तथा नागाः सुप
र्णाश्च सिद्धाश्च ऋषयश्च ये १८ सरितः सागराः शैला वृक्षा विद्याधर
स्तथा हरिश्च भगवानास्ते प्रजापतिपुरस्कृतः १९ गंगायमुनयोर्मध्ये पृ
थिव्या जघनं स्मृतं प्रयागं राजशार्दूल त्रिषु लोकेषु विश्रुतं २० अतः पुण्य
तमं नास्ति त्रिषु लोकेषु भारत श्रवणात्तीर्थे राजेंद्र नामसंकीर्तनादपि २१ मृ
त्तिकालंभनाद्वापि नरः पापात्प्रमुच्यते तत्राभिषेकं यः कुर्यात्संगमे शंसित
व्रतः २२ तुल्यं फलमवाप्नोति राजसूयाश्वमेधयोः न वेदवचनात्तात न
लोकवचनादपि २३ मतिरुत्क्रमणीया ते प्रयागमरणं प्रति दश तीर्थसह
स्राणि षष्टिकोट्यस्तथापराः २४ उपासते सदा नित्यं तत्र गच्छंतु पांडव ये
षां सांनिध्यमात्रेण सततं कुरुनंदन २५ या गतिर्योगयुक्तस्य सत्त्व स्थस्य
॥ मनीषिणः सा गतिस्त्यजतः प्राणान् गंगायमुनसंगमे २६

Indira Gandhi National Centre for the Arts

नतेजीवंतिलोकेस्मिन्पत्रपत्रयुधिष्ठिर।यावेप्रयागंनसंप्राप्ताःत्रिषुलोकेषुवा
च्यता॥२७॥एवंदृष्ट्वातुतत्तीर्थंप्रयागंपरमंपदं।मुच्यतेसर्वपापेभ्योशशांक
इवराहुणा॥२८॥कंबलाश्वतरौनागौयमुनादक्षिणेतटे।तत्रस्नात्वाचपीत्वा
चसर्वपापैःप्रमुच्यते॥२९॥तत्रगत्वातुतत्स्थानंमहादेवस्यधीमतः।नर
स्तारयतेसर्वान्दशपूर्वान्दशापरान्॥३०॥कृत्वाभिषेकंतुनरःसोश्वमेध
फलंलभेत।स्वर्गलोकमवाप्नोतियावदाहूतसंप्लवं॥३१॥पूर्वपार्श्वेतुगंगा
यांत्रिषुलोकेषुभारत।कूपंचैवतुसामुद्रंप्रतिष्ठानंचविख्यातं॥३२॥ब्रह्म
चारीजितक्रोधस्त्रिरात्रेयदितिष्ठति।सर्वपापविशुद्धात्मासोश्वमेध
फलंलभेत॥३३॥उत्तरेणप्रतिष्ठानातभागीरथ्यास्तुपूर्वतः।हंसप्रतप
नामतीर्थंत्रैलोक्यविश्रुते॥३४॥अश्वमेधफलंतस्यस्नानमात्रस्यभार
तहंसवन्निमेलोलोकेजायतेनात्रसंशयः॥३५॥यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चता
वत्स्वर्गेमहीयते।उर्वशीपुलिनेरम्येविपुलेहंसपांडुरे॥३६॥परित्यजति
यःप्राणान्शृणुतस्यापियत्फलं।षष्टिवर्षसहस्राणिषष्टिवर्षशतानि
च॥३७॥सेवतेपितृभिःसार्धंस्वर्गलोकेनराधिप।उर्वशीतुसदापश्येदे ६

वलोकेनरोत्तम॥३८॥पूज्यतेसततंतत्रऋषिगंधर्वकिंनरैः।ततःस्वर्गात्प
रिभ्रष्टःक्षीणकर्मादिवप्लुतः॥३९॥उर्वशीसदृशीनांतुकन्यानांलभतेशतं
मध्येनारीसहस्राणांभोक्ताभवतिभूपतिः॥४०॥कांचीनूपुरशब्देनसु
प्तोसौप्रतिबुध्यते।भुक्त्वातुविपुलान्भोगान्तत्तीर्थंचलभेत्पुनः॥४१॥अ
यसंध्यावटेरम्येब्रह्मचारीजितेंद्रियः।उपासंतशुचिःसंध्यांब्रह्मलोक
मवाप्नुयात्॥४२॥कुशावरधरोनित्यंनियतःसंजितेंद्रियः।एककालेतु
भुंजानोमासंभोगवतीवसेत्॥४३॥सुवर्ण[illegible]तानांतुनारीणांलभतेपा
तेश्रातःपृथिव्याआसमुद्रायांमहाभोगपतिर्भवेत्॥४४॥धनधान्यसमा
युक्तोदाताभवतिनित्यशः।सभुक्त्वाविपुलान्भोगान्तत्तीर्थस्मरणेपु
नः॥४५॥कोटितीर्थंसमासाद्ययस्तुप्राणान्परित्यजेत्।कोटिवर्षसहस्रा
णांस्वर्गलोकेमहीयते॥४६॥ततःस्वर्गात्परिभ्रष्टःक्षीणकर्मादिवच्युतः
सुवर्णमणिमुक्ताढ्यौकुलेजायतेसपवान्॥४७॥ततोभिषेकोभुनरःसो
श्वमेधफलंलभेत।धनाढ्योरूपवान्दक्षोदाताभवतिधार्मिकः॥४८॥
चतुर्वेदेषुयत्पुण्यंसत्यवादीषुयत्फलं।अहीसायांतुयोधर्मोगमनादेव

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

ततस्तु गणितं ४९ ततः शतगुणा प्रोक्ता काश्यामुत्तरवाहिनी ततः शतगुणा
प्रोक्ता गंगायमुनसंगमे ५० सहस्रगुणिता सापि भवेत्पश्चिमवाहिनी
सा राजन्दर्शनादेव ब्रह्महत्यापहारिणी ५१ पश्चिमाभिमुखी गंगा का-
लिंद्या सह संगता हंति कल्पकृतं पापं सा माघे न्यपदुर्लभा ५२ कुरुक्षेत्रस-
मा गंगा यत्र कुत्रावगाहिता कुरुक्षेत्राद्दशगुणा यत्र विंध्येन संयुता ५३
यत्र गंगा महाभागा बहुतीर्थसमागता सिद्धक्षेत्रं हि तज्ज्ञेयं नात्र कार्या
विचारणा ५४ क्षितौ तारयते मर्त्यान्नागांस्तारयतेप्यधः दिवि तारयते
देवांस्तेन त्रिपथगा स्मृता ५५ यावदस्थीनि गंगायां पुरुषस्य तिष्ठंति दे-
हिनः तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ५६ तीर्थानां परमं तीर्थं नदी-
नां परमा नदी मोक्षदा सर्वभूतानां महापातकिनामपि ५७ सर्वत्र सु-
लभा गंगा त्रिषु स्थानेषु दुर्लभा गंगाद्वारे प्रयागे च गंगासागरसंगमे ५८
त्रिषु स्नात्वा दिवं यांति ये मृतास्ते पुनर्भवाः सर्वेषामेव भूतानां पापो-
पहतचेतसां ५९ गतिमन्वेषमाणानां नास्ति गंगासमा गतिः पवित्रा-
णां पवित्रं तु मंगलानां तु मंगलं ६० महेश्वरशिरोभ्रष्टाः सर्वपापहराः
शुभाः सिता सिता च या धारा सरस्वत्या विनिर्मिता ६१ तन्माघे वि= 6

न २

ष्णुलोकस्य सृष्टिकर्त्ता स सृजे वै
...मु राजर्षे प्रयागस्य माहात्म्यं पुनरेव तु प्रयु-
ता सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः १ मानसे नाम तीर्थे च गंगायाश्चो-
त्तरे तटे त्रिरात्रोपोषितः स्नात्वा सर्वान्कामानवाप्नुयात् २ गोभूहिरण्य-
दानेन यत्फलं प्राप्नुयान्नरः स तत्फलमवाप्नोति तत्तीर्थे स्मरते नरः ३ अ- पु ५
कामो वा सकामो वा गंगायां यो विपद्यते मृतः स लभते स्वर्गं नरकं च न
पश्यति ४ अप्सरोगणसंगीतैः सुप्तोसौ प्रतिबुध्यते हंससारसयुक्तेन
विमानेन स गच्छति ५ बहुवर्षसहस्राणि स्वर्गे राजेंद्र तिष्ठति ततः स्वर्गा-
त्परिभ्रष्टः क्षीणकर्मा दिवश्च्युतः ६ सुवर्णमणिमुक्ताढ्ये जायते विपुले कु-
ले षष्टितीर्थसहस्राणि षष्टितीर्थशतानि च ७ माघमासे तु गच्छंति गंगाय-
मुनसंगमे गवां शतसहस्रस्य सम्यग्दत्तं च यत्फलं ८ प्रयागे माघमा-
से तु त्र्यहं स्नातस्य तत्फलं गंगायमुनयोर्मध्ये कार्षाग्निं यस्तु साधयेत्
अहीनांगो ह्यरोगश्च पंचेंद्रियसमन्वितः यावंति रोमकूपाणि तस्य
गात्रेषु धीमतः १० तावद्वर्षसहस्राणि स्वर्गलोके महीयते ततः स्वर्गा-

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

सारिभक्तोजेवद्विपपसिर्भवेत ११ स भुक्त्वा विपुलान्भोगान् ततीर्थे लभ
ते पुनः जलप्रवेशं यः कुर्यात् संगमे लोकविश्रुते १२ राहुग्रस्तो यथा सोमो
विमुक्तः सर्वपातकैः सोमलोकमवाप्नोति सोमेन सह मोदते १३ षष्टीवर्ष
सहस्राणि स्वर्गलोके महीयते स्वर्गलोकमवाप्नोति ऋषिगंधर्वसेवितं
१४ परिभ्रष्टस्तु राजेंद्र समृद्धे जायते कुले परिभ्रष्टस्तु राजेंद्र अग्निहोत्री
नवेन्नरः १५ भुक्त्वा तु विपुलान्भोगांस्ततीर्थे लभते पुनः यस्तु देहं
विकर्तिशः शकुनिभ्यः प्रयच्छति विहंगरूपयुक्तस्य शृणु तस्यापि यत्फलं
१६ शतवर्षसहस्राणां स्वर्गलोके महीयते ततः स्वर्गात्परिभ्रष्टो राजा भवे
त धार्मिकः १७ गुणवान्रूपसंपन्नो विद्वान्प्रियवादी वा न भुक्त्वा तु ध
यमुनायाश्चोत्तरे कूले प्रयागस्य
पुनान्भोगान् ततीर्थे लभते पुनः १८ ऋणप्रमोचनं नाम तीर्थं तु परमं स्मृतं १९ एकरात्रोषितः स्ना
त्वा ऋणैः सर्वैः प्रमुच्यते सूर्यलोकमवाप्नोति अनृणी च सदा भवेत् २०

इति श्रीमत्स्यपुराणे प्रयागस्य माहात्म्ये ... गस्य तु
... प्रयागस्य समाप्तं ...

~~...~~ की सेनात १ अनाशकफलं ब्रूहि भगवंस्तत्र कीदृशं येन लोकानवा
प्नोति विभुक्तः सर्वकिल्बिषैः २ मार्कंडेय उवाच शृणु राजन् प्रयागे तु अनाशकफलं
महत् प्राप्नोति पुरुषो धीमान् श्रद्दधानो जितेंद्रियः ३ अहीनांगोप्यरोगी च पंचे
न्द्रियसमन्वितः अश्वमेधफलं तस्य गच्छतस्तु पदे पदे ४ कुलानि तारयेद्राजन्
दशपूर्वान्दशापरान् मुच्यते सर्वपापेभ्यो गच्छेच्च परमं पदं ५ युधिष्ठिर उवाच
महाभागोसि धर्मज्ञ यत्त्वं वदसि मे प्रभो अल्पेनैव प्रयासेन बहून्धर्मानवा
प्नुयात् ६ अश्वमेधस्तु बहुभिः प्राप्यते सुकृतैरिह एतन्मे संशयं ब्रूहि परं कौतूहलं
हि मे ७ मार्कंडेय उवाच शृणु राजन्महावीर्य यदुक्तं पद्मयोनिना ... ऋषीणां सन्नि हा ८
धौ पूर्वं कथ्यमानं मया श्रुतं पंचयोजनविस्तीर्णं प्रयागस्य तु मंडलं प्रवेशा
त्कुरुतेयस्तु सोश्वमेधफलं लभेत् ९ व्यतीतान्पुरुषान्सप्त भविष्यांश्च चतुर्द
श नरस्तारयते सर्वान्यस्तु प्राणान्परित्यजेत् १० एवं ज्ञात्वा तु राजेंद्र सदा श्र
द्धापरो भवेत् अश्रद्दधानाः पुरुषाः पापोपहतचेतसः ११ न प्राप्नुवंति तत्स्थानं
प्रयागं देवरक्षितं युधिष्ठिर उवाच स्नेहाद्वा द्रव्यलोभाद्वा ये च कामवशं गताः
१२ कथं तीर्थफलं तेषां कथं पुण्यमवाप्नुयात् विक्रयः सर्वभांडानां कार्याकार्यम

जामतः १३ प्रयागेका गतिस्योक्ते अेतत्ब्रूहि महामुने। मार्कंडेय उवाच। शृणु रा
जन् महाबाहो सर्वपापप्रणाशनं १४ मासमेकं तु यः स्नात्वा प्रयाते द्विजितेंद्रिय ॥
मुच्यते सर्वपापेभ्यो यथादिष्टं स्वयंभुवा १५ शुचिस्तु प्रयतो भूत्वा अहिंसः श्र
द्धयान्वितः मुच्यते सर्वपापेभ्यो गच्छेत्स परमं पदं १६ विश्रंभघातकानां तु प्रया
गे शृणु तत्फलं त्रिकालमेव स्नायीत आहारं भैक्ष्यमाचरेत् १७ त्रिभिर्मासैः प्र
मुच्येत प्रयागे तु न संशयः अज्ञाने न तु यस्येह तीर्थयात्रादिकं भवेत् १८ सर्व
कर्मसमृध्यस्तु स्वर्गलोके महीयते स्थाने तु लभते नित्यं धनधान्यसमाकुलं ॥
१९ एवं ज्ञातेन संपूर्णः सदा भवति भोगवान् तारितोपि तरस्तेन नरकात् प्रपि
तामहाः २० धर्मानुसारतत्वज्ञो दृष्टतस्ते पुनः पुनः । त्वत्प्रीत्यापि मया ख्यातं गु
ह्यमेतत्सनातनं २१ युधिष्ठिर उ० अद्य मे सफलं जन्म अद्य मे सफलं कुलं
प्रीतोस्म्यनुगृहीतोस्मि दर्शनाद्देवते मुने २२ त्वद्दर्शनात्तु धर्मात्मन् मुक्तो हं
चाद्य किल्बिषात् इदानीं वद मे चोक्तानं भगवन् गतकिल्बिषं २३ मार्कंडेय उ० दि
ष्ट्याते सफलं जन्म दिष्ट्याते तारितं कुलं कीर्तनाद्वर्द्धते पुण्यं श्रुत्वा पापं प्रणश्य १९
ति ॥ युधिष्ठिर उवाच यमुनायां च किं पुण्यं किं फलं च महामुने एतन्मे सर्वं

मारव्याहि यथादृष्टं यथाश्रुतं २५ मार्कंडेय उवाच तपनस्य सुता देवी त्रिषु लो
केषु विश्रुता समागता महाभागा यमुना यत्र निम्नगा २६ येनैव निस्सृता गंगा ते
नैव यमुना गता योजनानां सहस्रेषु कीर्तनात्पापनाशिनी २७ तत्र स्नात्वा च
पीत्वा च यमुनायां युधिष्ठिर कीर्तनाल्लभते पुण्यं दृष्ट्वा भद्राणि पश्यति २८ अ
वगाह्य च पीत्वा च पुनात्यासप्तमं कुलं प्राणांस्त्यजति यस्तत्र स यातिपरमां गतिं २९
तटे ५ अग्नितीर्थमिति ख्यातं यमुनादक्षिणे पश्चिमे धर्मराजस्य तीर्थं तु नरकं स्मृतं
३० तत्र स्नात्वा दिवं यांति ये मृतास्ते पुनर्भवाः एवं तीर्थसहस्राणि यमुनादक्षि
णातटे ३१ उत्तरे तु प्रवक्ष्यामि आदित्यस्य महात्मनः तीर्थं निरंजनं नाम यत्र दे
वाः सवासवाः ३२ उपासते सदा संध्यां त्रिकालं युधिष्ठिर देवाः सेवंति
ता तीर्थं ये चान्ये विबुधा जनाः ३३ श्रद्धया नोपरोभत्त्या कुरुतीर्थाभिषेचनं
अन्ये च न तत्र तीर्थाः सर्वपापहराः स्मृताः ३४ तेषु स्नात्वा दिवं यांति ये मृतास्ते
पुनर्भवाः गंगा च यमुना चैव उभे तुल्यफले स्मृते ३५ केवलं श्रेष्ठभावेन गंगा
सर्वत्र पूज्यते एवं कुरुष्व कौंतेय सर्वतीर्थाभिषेचनं ३६ यावज्जीवकृतं पापं
तत्क्षणादेव नश्यति यस्त्विमं कल्यमुत्थाय पठते च शृणोति च ३७ मुच्यते स

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

विपापेभ्यो स्वर्गलोकं स गच्छति ॥ [illegible]
[illegible] श्रुतं मे ब्राह्मणात्प्रोक्तं पुराणे ब्रह्मसंभवं तीर्थानां च सहस्रा
णि शतानि नियुतानि च १ सर्वे पुण्याः पवित्राश्च गतिश्च परमा स्मृताः पृथिव्या
भूमिष्ठं रूपे अंतरिक्षे च मुत्तमं २ त्रेषाणामपि लोकानां कुरुक्षेत्रं विशिष्यते स
र्वाणि तानि संपूज्य कथमेकं प्रशंससि ३ अप्रमाणेन तत्रोक्तं अश्रद्धेयमनुत्तमं
गतिश्च परमां दिव्यां भोगांश्चैव यथेप्सितान् ४ किमर्थमस्य योगेन बहुधर्मं प्र
शंससि एतन्मे संशयो ब्रूहि यथादृष्टं यथाश्रुतं ५ मार्कंडेय० अश्रद्धेयं न क
र्तव्यं प्रत्यक्षमपि यद्भवेत् न स्याच्छ्रद्दधानस्य पापोपहतचेतसः ६ अश्रद्द
धानो नभुक्तिर्दुर्मति स्वकृतमंगलः एते पातकिनः सर्वे तेनेदं भाषितं त्वया ७
ला५ शृणु प्रयाग[illegible] माहात्म्यं यथादृष्टं यथाश्रुतं प्रत्यक्षं च परोक्षं च यथान्यत्संभ
विष्यति ८ यच्चैवान्यदृष्टं च यथादृष्टं यथाश्रुतं शास्त्रप्रमाणे कृत्वा तु युज्य
ते योग आत्मनः ९ क्लिश्यते चापरस्तत्र नैव योगमवाप्नुयात् जन्मांतरसह
स्रेभ्यो योगो लभ्येत मानवाः १० यथा योगसहस्रेण कोऽपि लभ्येत मानवैः यत्तत्र
तु सर्वाणि रत्नानि ब्राह्मणेभ्यः प्रयच्छति ११ तेन दानेन दत्तेन योगो लभ्येत मानवैः

प्रयागे तु मृतस्येदं सर्वं भवति नान्यथा ॥ १२ प्रधानहेतुं वक्ष्यामि श्र
द्दधानोऽसि भारत यथा सर्वेषु भूतेषु सर्वं चैव च दृश्यते १३ ब्रह्मणैवापि यत्किं
चिद् ब्रह्ममिति चोच्यते एवं सर्वेषु लोकेषु ब्रह्म सर्वेषु पूज्यते १४ तथा सर्वेषु
भूतेषु प्रयागं पूजयेद्बुधः पूज्यते तीर्थराजेस्य सत्यमेव युधिष्ठिर १५ ब्र
ह्मापि स्मरते नित्यं प्रयागं तीर्थमुत्तमं तीर्थराजमनुप्राप्य न चान्यत्किंचि
दर्हति १६ को हि देवत्वमासाद्य मनुष्यत्वं चिकीर्षति अनेनैवोपमानेन
त्वया स्वस्ति युधिष्ठिरः १७ यथा पुण्यतमं नास्ति तथैव कथितं मया युधि
ष्ठिर उ० श्रुतं चेदं त्वया प्रोक्तं कथ्यमानं पुनः पुनः १८ कथं यत्नेन संप्राप्तिः
दाता वै लभते भोगान् स्थापयन् कर्मणः फलं १९ ता
स्वर्गवासं तु कर्मणा मार्कंडेय० शृणु राजन्महाबाहो
नि कर्माणि प्रवक्ष्यामि पुनस्तत्र प्राप्यते मही शास्त्रं कांचनं सतिलं क्षिप्रं मा
यथोक्तं करणं महीं २० गामग्नी ब्राह्मणं शास्त्रं [illegible] गमनमिव मात
तरं पितरं चैव ये निंदंति नराधमाः २१ न ते यान्ति [illegible] गच्छंति नरके चो
प्रजापतिः एवं योगस्य संप्राप्तो स्थानं परमदुर्लभं २२ गामनङ्वाहं भूमिमुक्तादिकांचनं
रे येन राः पापकर्मिणः ह स्त्य श्च

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

परोक्षं कुरुते यस्तु पश्चाद्दानं प्रयच्छति । न ते गच्छंति वै स्वर्गं दातारो यत्र भो
गिनः २४ अनेन कर्मणा युक्ताः प्राप्यंते नरकं धमाः ॥ एवं योगं च धर्मं च
दातारं च युधिष्ठिर २५ यच्च सत्यमसत्यं च अस्ति नास्तीति यत्फलं ॥ नि
युक्तं तु प्रवक्ष्यामि यथाह स्वयमंशुमान्
शृणु राजन्प्रवक्ष्यामि
माहात्म्यं पुनरेव तु । पुष्करं नैमिषं चैव गोतीर्थं सिंधुसागरं ॥ १ ॥ गंधारं चै
अर्कं चैव गंगासागरमेव च । एते चान्ये च बहवो ये च पुण्याः शिलोच्चयाः २
दश तीर्थसहस्राणि त्रिंशत्कोट्यस्तथापराः । प्रयागे संस्थिता नित्यमे
वमाहुर्मनीषिणः ॥ ३ ॥ त्रीणि चाप्यग्निकुंडानि तेषां मध्ये तु जाह्नवी । प्रया
गादभिनिष्क्रांता सर्वतीर्थनमस्कृता ४ तपनस्य सुता देवी त्रिषु लोके
विश्रुता । गंगा यमुनया सार्द्धं संगता लोकपावनी ५ गंगायमुनयोर्म
ध्ये पृथिव्या जघनं स्मृतं । प्रयागं जघनस्यांतमुपस्थमृषयो विदुः ६
प्रयागं राजशार्दूल कलां नार्हंति षोडशीं । तिस्रः कोट्योऽर्धकोटिश्च तीर्थानां वायुरब्रवीत् ७ दिवि भुव्यंतरिक्षे च तत्सर्वं जाह्नवी स्मृता ॥ ११

प्रयागं समधिष्ठाने कंबलाश्वतरौ पुरो ॥ ८ ॥ भोगवत्यथ वा चैषा वेदिरे
ष्वा प्रजापतेः । तत्र वेदाश्च यज्ञाश्च मूर्तिमंतो युधिष्ठिर ९ प्रजापतिमुपा
संते ऋषयश्च तपोधनाः । यजंते क्रतुभिर्देवाः तथा चक्रधरा नृपाः ॥ १० ॥
अतः पुण्यतमं नास्ति त्रिषु लोकेषु भारत । प्रभावात्सर्वतीर्थेभ्यः प्रभवत्य
धिकं विभो ११ दश तीर्थसहस्राणि तिस्रः कोट्यस्तथापराः । यत्र गंगा
महाभागा स देशस्तत्तपोवनं १२ सिद्धक्षेत्रं च तद्विद्याद्गंगातीर्थसमन्वितं ॥ इ
दं सत्यं विजानीयात्साधूनामात्मजस्य च ॥ १३ ॥ सुहृदस्य जपेत्कर्णे शिष्यस्यानु
ग गतस्य च । इदं धन्यमिदं स्वर्ग्यमिदं मेध्यमिदं सुखं १४ इदं पुण्यमिदं धर्म्यं
पावनं धर्ममुत्तमं । महर्षीणामिदं गुह्यं सर्वपापप्रणाशनं ॥ १५ अधीत्य च द्वि
जोऽप्येतन्निर्मलः स्वर्गमाप्नुयात् । यस्त्विदं शृणुयान्नित्यं तीर्थपुण्यप्रदं शुचिः
१६ जातिस्मरत्वं लभते नाकपृष्ठे च मोदते । प्राप्यंते तानि तीर्थानि सद्भिः शि
ष्टानुदर्शिभिः १७ स्नाहि तीर्थेषु कौरव्य न च वक्रगतिर्भवेत् । ये यात्रे सम्प
कृपृष्टेन कथितं वै मया विभो ॥ १८ पितरस्तारिताः सर्वे तथैव च पितामहाः ॥
प्रयागस्य तु सर्वे ते कलां नार्हंति षोडशीं ॥ १९ ॥ एवं ज्ञानं च योगं च तीर्थं चैव

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

युधिष्ठिर॥ वर्षक्रोशेन कुर्याते नते यांति परांगतिं २ त्रिकालं च जपन्स्नानं स्वर्ग
लोकं गमिष्यति॥
युधि॰ कथ्यं सर्वमिदं प्रोक्तं प्रयागस्य महामुने॥ एतन्नः सर्वमा
ख्याहि यथा हि मम तारयेत् १ मार्कंडेय॰ शृणु राजन्मया प्रोक्तं सर्वशा
स्त्रमिदं जगत् ब्रह्मविष्णुस्तपासीमो देवतो [illegible]प॥ २॥ ब्रह्मा सृजे
ति भूतानि स्थावरं जंगमं च यत् तान्येतानि परलोके विष्णुः संवर्धते प्रजाः
३ कल्पांते तत्समग्रं हि रुद्रः संहरते जगत् तदा हरति वाप्यतत्तु न कदाचिद्धि
नश्यति ४ ईश्वरः सर्वभूतानां यः पश्यति स पश्यति यत्तेनानेन तिष्ठंति
तेयांति परमां गतिं ५ प्रयागे वसते येन ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः कारणात्तत्र
वक्ष्यामि शृणु तत्त्वं युधिष्ठिर ६ पंचयोजनविस्तीर्णं प्रयागस्य तु मंडलं
तिष्ठंति रक्षका यत्र पापकर्मनिवारणात् ७ उत्तरेण प्रतिष्ठानात् छद्मना
ब्रह्मा तिष्ठति नित्यं हि श्यो वटो भूत्वा तिष्ठते परमेश्वरः ८ ततो देवाः सगंधर्वाः
सिद्धाश्च परमर्षयः रक्षंति मंडलं नित्यं पापकर्मनिवारणात् ९ यस्मिन् १२
यस्मिन्स्वल्पकं पापं नरकं नैव पश्यति एवं ब्रह्मा च विष्णुश्च प्रयागे नित्यमी

श्वरः॥ १०॥ सप्तद्वीपाः समुद्राश्च पर्वताश्च महीतले ध्रियमाणाश्च तिष्ठंति याव
दाहूतसंप्लवं ११ ये चान्ये बहवः सर्वे तिष्ठंति च युधिष्ठिर॥ पृथिवी बोध्यते वी
यो देवतैस्तैः त्रिभिः सदा १२ प्रजापतेरिदं क्षेत्रं प्रयागमिति विश्रुतं॥ तत्पुण्य
पवित्रं च प्रमाणं च युधिष्ठिर॥ १३ स्वराज्यं कुरु राजेंद्र भ्रातृभिः सहितोनघ
भ्रातृभिः सहितः सर्वैर्द्रौपद्या सहभार्यया ब्राह्मणेभ्यो नमस्कृत्य गुरुदेवां
श्च तर्पयेत्॥ १ वासुदेवोपि तत्रैव क्षणेनाभ्यागतस्तदा पांडवैः सहितैः
सर्वैः पूज्यमानः समाधव॥ २ कृष्णोपि सहितैः सर्वैरभिषिंचि युधिष्ठि
रं॥ ३ तस्मिन्नंतरे चैव मार्कंडेयो महामुनिः॥ ३ स ततः स्वस्तीति चोक्त्वा तु
क्षणाद्धाश्रममभ्यगात् युधिष्ठिरोपि धर्मात्मा भ्रातृभिः सहितो वसत्॥ ४॥
महादानं ततो दत्त धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः॥ यस्त्विदं कल्पमुत्थाय माहात्म्यं पठ
ते नरः॥ ५ मुच्यते सर्वपापेभ्यो रुद्रलोकं स गच्छति॥ वासुदेव उवाच॥ मम वाक्यं
च कर्तव्यं च यास्मिं हातत् युधिष्ठिर ६ नित्यं जपस्व जुह्वस्व प्रयागे विगतज्वरः॥
प्रयागं स्मर स्वेभि समस्माकं च युधिष्ठिर ७ स्वयं प्राप्स्यसि राजेंद्र स्वर्गलो

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

कं न संशयः ॥ प्रयागं तु न यो गच्छेत् स्ववसते वापि यो नरः ॥८॥ सर्वपापविमुक्त
त्मा स रुद्रलोकं स गच्छति ॥ प्रतिग्रहादुपावृत्तः संतुष्टः येन केन चित् ॥ अहंका
रान्निवृत्तश्च सतीर्थफलमश्नुते ९ अकोपनश्च राजेंद्र सत्यवादी दृढव्रता
आत्मोपमश्च भूतेषु सतीर्थफलमश्नुते १० ऋषयः कितवः प्रोक्ताः देवैश्चापि
यथाक्रमं नेह शक्यं दरिद्रेण यज्ञं प्राप्तुं महीतले ११ बहूपकरणा यज्ञा नाना
संभारविस्तराः ॥ प्राप्यंते पार्थिवैरेते समृद्धैर्वा नरैः क्वचित् १२ यो दरिद्रैर
पि विधिः शक्यः प्राप्तुं नरेश्वर ॥ तुल्यो यज्ञफलैः पुण्यैः शृणु तत्त्व युधिष्ठिर ॥१३॥
ऋषीणां परमं गुह्यं इदं भारतसत्तम तीर्थानुगमनं पुण्यं यज्ञैरपि विशिष्य
ते १४ दशतीर्थसहस्राणि षष्टीकोट्यस्तथापरा ॥ माघमासे गमिष्यंति प्रया
गं नरसत्तम १५ स्वस्थो भव महाराज भुंक्ष्व राज्यमकंटकं ॥ पुनर्द्रक्ष्यसि रा
जेंद्र यजमानो विशेषतः ॥ १६ नारद उ० इत्युक्त्वा तु महाभागो मार्कंडेयो महा
तपाः ॥ युधिष्ठिरस्य नृपतेः तत्रैवांतरधीयत १७ नारदोपि गतः स्नात्वा प्रया
गाभिमुखस्तदा ॥ तत्र स्नात्वा च जप्त्वा च विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ १८ दानं दत्वा द्वि
जातिभ्यो गतो स्वभवनं ततः ॥ [illegible]

नंदिकेश्वरडवाने ४